

Osoba konsekrowana a dialog międzyreligijny

s. Natanaela Ewa Szczurko SDS

Osoba konsekrowana a dialog międzyreligijny

Olsztyn 2012

s. Natanaela Ewa Szczurko, SDS: Osoba konsekrowana a dialog międzyreligijny

Recenzent:

dr hab. Katarzyna Parzych-Blakiewicz

Za zgodą:

Kurii Metropolitalnej Archidiecezji Warmińskiej

Nr 151/2012

Olsztyn, 6.03.2012

Ks. bp dr Jacek Jezierski, wikariusz generalny

s. Krystyna Czerniejewska RM, notariusz

Projekt okładki:

Bogdan Grochal

Ilustracja na okładce:

Chrystogram – detal z sarkofagu w bazylice św. Apolinarego w Classe (Rawenna)

Fot. ks. dr Jacek Maciej Wojtkowski

ISBN 978-83-61864-25-7

Copyright by: s. Natanaela Ewa Szczurko, SDS

Wydawca: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne

Druk i oprawa: Avalon - Olsztyn

Wstęp

Dialog międzyreligijny należy do misji ewangelizacyjnej Kościoła i już w dokumentach Soboru Watykańskiego II przedstawiany jest jako konieczny do podjęcia. W świecie współczesnym jest znakiem czasu, który należy odczytywać. O ważkości zagadnienia dialogu międzyreligijnego świadczy uwaga poświęcona mu w świadectwach *Vaticanum II*. Kościół wzywa wszystkich chrześcijan, aby podejmowali trud uczenia się i udziału w dialogu międzyreligijnym w ramach swoich funkcji społecznych. Każdy wierzący w Chrystusa jest zobowiązany do dawania świadectwa Jego miłości i czynienia Go znanym w swojej codzienności. Fundamentem zaangażowania w dialog międzyreligijny jest wiara, wierność własnej tradycji religijnej jak również wierność własnej doktrynie. Wielość form owego dyskursu umożliwia uczestnictwo w nim wszystkich pragnących włączyć się w misję Kościoła.

Specyficzną wspólnotą w życiu Kościoła są osoby konsekrowane, które swoje życie oddają Jezusowi, w służbie Kościołowi i dla zbawienia drugiego człowieka. Sensem ich życia jest żywa więź z Chrystusem, służenie Mu w każdym człowieku i naśladowanie Go w stylu życia: ubożego, czystego i posłusznego. Papież Jan Paweł II zobowiązał osoby konsekrowane do czynnego uczestnictwa w dialogu międzyreligijnym. Stąd wynikała potrzeba odpowiedzi na pytania: Czym jest w istocie dialog międzyreligijny w nauczaniu Jana Pawła II? Jakie cele i miejsce wyznacza Papież dialogowi międzyreligijnemu w życiu Kościoła? W jaki sposób osoby konsekrowane mogą uczestniczyć w dialogu międzyreligijnym? Co stanowi o specyfice więzi z Chrystusem osób konsekrowanych? Poszukiwanie odpowiedzi zawiera opracowanie tezy: „Więź z Chrystusem osób konsekrowanych jako fundament zaangażowania w dialog międzyreligijny według *Vita consecrata* Jana Pawła II”, ujętej pod tytułem „Osoba konsekrowana a dialog międzyreligijny”.

Życie konsekrowane i problematyka dialogu międzyreligijnego to dwa zagadnienia poruszane w pracy, których wspólną płaszczyzną jest zasada misyjności Kościoła. Oba tematy należą do różnych obszarów badań i skupiają wielość opracowań teologicznych i duszpasterskich oraz posiadają wspólne odniesienie do publikacji poświęconych nauczaniu Jana Pawła II. Można również znaleźć opracowania, które łączą ze sobą te dwa elementy na płaszczyźnie działalności misyjnej Kościoła. Dodatkową pomocą w badaniach nad wybranymi zagadnieniami są opracowania z zakresu teologii duchowości, zwłaszcza związane z życiem konsekrowanym. Poruszana problematyka znajduje także odzwierciedlenie w pracy badawczej teologii fundamentalnej, pastoralnej i moralnej. Ponadto przydatne opracowania można znaleźć w psychologii.

Źródłem właściwym opracowania głównego tematu jest adhortacja apostolska Papieża Jana Pawła II adresowana do osób konsekrowanych *Vita consecrata* (25 IV 1996). Dla pełniejszego obrazu prezentowanego zagadnienia przytoczone są inne dokumenty i wypowiedzi Papieża na temat dialogu międzyreligijnego oraz życia osób konsekrowanych. Z uwagi na to, iż Jan Paweł II wiernie rozwijał nauczanie Soboru Watykańskiego II, opierał się na Tradycji Kościoła, jego wypowiedzi są przedstawione także w kontekście Soboru Watykańskiego II.

Dla lepszego umiejscowienia nauczania Jana Pawła II na temat dialogu międzyreligijnego w odniesieniu do współczesnych ujęć podjętego problemu, wykorzystane będą dzieła i publikacje naukowe odpowiadające omawianemu zagadnieniu. Są to publikacje z zakresu filozofii dialogu, teologii dialogu, refleksji nad myślą Jana Pawła II i jej interpretacji, a także dotyczące formacji religijnej osób konsekrowanych.

Pierwszy etap pracy będzie poświęcony zgłębianiu zagadnienia dialogu międzyreligijnego w dokumentach Soboru Watykańskiego II. Tym sposobem wyłania się wątek o znaczeniu więzi duchowych chrześcijanina z Chrystusem, jako warunek uczestniczenia w dialogu ewangelizacyjnym. Następnie uwaga skierowana będzie na grupę chrześcijan, którą stanowią osoby konsekrowane. W nauczaniu Jana Pawła II istnieją wyraźne wskazówki dotyczące ich udziału w dialogu międzyreligijnym. Toteż kolejnym etapem prac badawczych będzie wnikliwa analiza dogmatyczna treści dokumentu *Vita consecrata*, ukierunkowana na odnalezienie interesujących treści. Następnie, niezbędne jest ukazanie szerszej wizji Jana Pawła II na temat dialogu i udziału w nim osób konsekrowanych z jednoczesnym uwzględnieniem założenia o więzi chrześcijanina z Chrystusem jako warunku dla dialogu międzyreligijnego.

Przeanalizowane treści źródłowe zostaną przedstawione z uwzględnieniem stanu badań, odpowiednim do prezentacji zagadnień rozwijających tezę główną. Szczegółowe ujęcie tematu pracy zawarte jest w trzech rozdziałach. Pierwszy omówi strukturę dialogu międzyreligijnego, jego warunki, zasady i formy według nauczania Jana Pawła II. W drugim rozdziale przedstawione będzie fundamentalne dla dialogu międzyreligijnego założenie, jakim jest dojrzała religijność. Szczególnym rysem będzie omówienie chrystocentryczności wiary chrześcijańskiej jak również ludzkiej i duchowej dojrzałości. Ostatni rozdział omówi formację osób konsekrowanych z uwzględnieniem przygotowania do czynnego udziału w dialogu międzyreligijnym.

I

Struktura dialogu międzyreligijnego według Jana Pawła II

Człowiek jest z natury istotą dialogiczną, został powołany do tego, by dialog urzeczywistniał i w ten sposób się spełniał¹. Postawa dialogiczna jest odpowiednia dla natury osoby i jej godności. Odpowiedniość ta wyraża się w prawdzie chrześcijańskiej, którą mocno wyakcentował Sobór Watykański II, a która mówi, że Bóg pragnie człowieka i w Bożej miłości rozpoczyna się dialog zbawienia. Stąd realizacja człowieczeństwa możliwa jest do spełnienia w dialogu z Bogiem, sobą i światem w postawie bezinteresownego daru z siebie². Dialog jest wartością, jest drogą dla człowieka do samospełnienia się. Jest to droga tak dla jednostki, jak i dla całych wspólnot³. Dialog jest procesem, który obejmuje życie człowieka we wszystkich jego wymiarach a podjęty skutkuje moralną przemianą⁴. Religijny dialog człowieka ze swym Stwórcą rozpoczyna się wraz ze szczerym aktem jego wiary. Akt ten określa również specyficzną formę religijnej egzystencji człowieka w świecie i wyznacza jej ontologiczne podłoże⁵. Zaangażowanie w dialog wymaga poświęcenia, podjęcia wieloaspektowego wysiłku jak również czynnej współpracy między ludźmi⁶. Ponieważ dialog międzyreligijny odbywa się na wielu płaszczyznach, w różnych dziedzinach i formach jest więc ze swej natury rzeczywistością złożoną, wymagającą nieustannej aktualizacji⁷.

¹ E. Sakowicz, Wstęp, w: Jan Paweł II Encyklopedia dialogu i ekumenizmu, red. E. Sakowicz, Radom 2006, s. 22; UUS 28.

² KDK 24.

³ K. A. Parzych-Blakiewicz, Dialog wewnątrzkościelny, AK 153(2009), z. 2(603), s. 256; UUS 28.

⁴ K. A. Parzych-Blakiewicz, Dialog wewnątrzkościelny, s. 256.

⁵ J. Baniak, Różnorodność spojrzeń na dialog i na jego znaczenie dla ludzi, w: Filozofia dialogu, t. 3, Perspektywa i aspekty dialogu, red. J. Baniak, Poznań 2005, s. 9.

⁶ K. Parzych-Blakiewicz, Dialog wewnątrzkościelny, s. 256.

⁷ R. Maszkowski, Dialog z muzułmanami i islamem, AK 153(2009), z. 3(604), s. 465.

1. Pojęcie dialogu międzyreligijnego

W świecie współczesnym dialog międzyreligijny cieszy się coraz większym zainteresowaniem i nabiera coraz poważniejszego znaczenia. Czynnikiem przyczyniającymi się do aktualności zagadnienia relacji między religiami są: czynniki komunikacji (coraz większa liczba ludzi ma dostęp do informacji), nasilające się zjawisko migracji, nowoczesne technologie. Wszystkie te faktory przyczyniły się do wzrostu świadomości istnienia wielu religii⁸.

Dialog wskazuje na przedmiot zainteresowania wielu dyscyplin naukowych, jak chociażby filozofia, socjologia czy teologia. Każda z tych dziedzin, w sposób naukowo uprawniony podejmuje próby zdefiniowania pojęcia dialog oraz wężej dialog międzyreligijny⁹. Jedną z najpowszechniejszych jest ta, która przedstawia dialog międzyreligijny jako próbę porozumienia między wyznawcami różnych tradycji religijnych, gdzie celem jest osiągnięcie tolerancji i wzajemnego poznania¹⁰. Według „Słownika terminów i pojęć filozoficznych” współczesne rozumienie dialogu opiera się na wymianie myśli, poglądów, zaprezentowaniu drugiej stronie cenionych wartości¹¹. Pogłębioną refleksję na temat definicji dialogu międzyreligijnego znajdujemy w „Leksykonie religii”, według którego dialog międzyreligijny jest wysiłkiem podejmowanym dla poznania i lepszego zrozumienia innej religii. Tak rozumiany dialog prowadzi również do głębszej tożsamości i samoświadomości w kwestii własnej wiary¹². Według „Słownika podstawowych pojęć teologicznych” dialog posiada swój sens ścisły i szeroki. Jest rozumiany jako rozmowa przynajmniej dwojga osób. W szerokim rozumieniu dialogiem nazywa się wszelką wymianę myśli mającą na celu poznanie prawdy, dochodzenie do jej pełni, jak również ustalenie wspólnych stanowisk¹³.

Jedną z przyczyn popularności dialogu międzyreligijnego jest zjawisko pluralizmu religijnego. Strona zjawiskowa pluralizmu religijnego mówi o fakcie istnienia zróżnicowanych postaci religii i religijności¹⁴. W ujęciu teologicznym dialog jest wyrazem religijności, życia religijnego i metodą działalności misyjnej Kościoła¹⁵. Ważną kwestią w kontekście teologicznym jest również świadomość iż dialog należy do natury człowieka w ten sposób że człowiek został stworzony w relacji do Boga, drugiego człowieka, siebie i świata. Takie stanowisko pozwala zachować w dialogu postawę i założenie o wolności i godności każdego człowieka¹⁶.

Encyklopedia Katolicka pojęcie dialogu definiuje jako rozmowę mającą na celu wymianę poglądów, wzajemne zrozumienie i działanie dla dobra wspólnego.

⁸ Międzynarodowa Komisja Teologiczna, Chrześcijaństwo i religie (1996), w: Od wiary do teologii Dokumenty Międzynarodowej Komisji Teologicznej 1969-1996, red. J. Królikowski, Kraków 2000, s. 393.

⁹ W. Chrostowski, Kościół-Żydzi-Polska, Warszawa 2009, s. 515.

¹⁰ E. Sakowicz, A. Piwko, Dialog międzyreligijny, AK 153(2009), z. 3(604), s. 433.

¹¹ A. Podsiad, Dialog, w: Słownik terminów i pojęć filozoficznych, Warszawa 2000, s. 182.

¹² H. Bürkle, Dialog międzyreligijny, w: Leksykon religii, red. K. Waldenfels, Warszawa 1997, s. 88.

¹³ E. Ozorowski, Słownik podstawowych pojęć teologicznych, Warszawa 2007, s. 61.

¹⁴ A. Bronk, Podstawy nauk o religii, Lublin 2003, s. 297.

¹⁵ K. A. Parzych-Blakiewicz, Dialog wewnątrzkościelny, s. 256.

¹⁶ E. Ozorowski, Słownik, s. 61.

Szczególnym polem poszukiwania jest współdziałanie w zakresie odkrywania prawdy i obrony wartości. By dialog mógł istnieć, potrzeba wzajemnego szacunku, uznania równej godności i wolności każdego człowieka¹⁷.

Dialog międzyreligijny w myśli Jana Pawła II

Papież Jan Paweł II kontynuuje myśl swojego poprzednika Pawła VI i rozwija koncepcje Soboru Watykańskiego II na temat dialogu międzyreligijnego¹⁸. Inspiracją dla Wielkiego Polaka była Deklaracja *Nostra aetate*, którą przytacza w „Przekroczyć próg nadziei”, a do której odwołuje się w dokumentach: *Redemptor hominis*, *Solicitudo rei socialis*, *Redemptoris missio*, Przemówienie na Światowy Dzień Modlitwy o Pokój z 27 października 1986. Asyż¹⁹.

Dialog międzyreligijny nie jest uzgadnianiem prawd teologicznych lecz wzajemnym poznawaniem i usuwaniem wszystkiego, co wzajemnie szkodzi i sprzeciwia się wiarygodności świadectwa o Bogu, który jest Miłością Miłosierną²⁰.

Dialog międzyreligijny, będący zawsze spotkaniem międzyosobowym, polega na wspólnym pochyleniu się nad wartościami religijnymi. Centralnym postulatem w dialogu międzyreligijnym jest wymiana tychże wartości, szczególnie gdy wzbogacają one interlokutorów²¹. Dialog międzyreligijny, który jest umiejętnością, polegać ma na uczeniu się nowego spojrzenia na drugiego człowieka, świat i siebie samego, będącego patrzaniem w prawdzie²². To taki sposób bycia, który większą wartość widzi we wzajemnym obdarowywaniu, udzielaniu sobie wartości niż w chęci przekonywania, pokonania czy konieczności uzgadniania kompromisu²³. Od Soboru Watykańskiego II Kościół wchodzi w dialog zbawienia ze wszystkimi ludźmi, narodami, kulturami i religiami²⁴.

Według Jana Pawła II, który był wiernym kontynuatorem myśli soborowych, dialog międzyreligijny jest sposobem, metodą wyrażania się misji Kościoła, a jego celem jest świadczenie o miłości Chrystusa²⁵. Posłannictwo, które Kościół realizuje na

¹⁷ R. Łukaszczyk, Dialog, w: EK, t.3, red. R. Łukaszczyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1979, kol. 1258.

¹⁸ Podstawowym dokumentem Soboru Watykańskiego II, na temat stosunku do religii niechrześcijańskich, jest: Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich *Nostra aetate*; inne ważne wypowiedzi na ten temat zawarte są w: Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*, i w Dekrecie o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus*.

¹⁹ M. Krzyżanowska, Rola dialogu międzyreligijnego w trzecim tysiącleciu w świetle nauczania Jana Pawła II, w: Filozofia dialogu, t. 4, Różnorodność form dialogu międzyreligijnego, red. J. Baniak, Poznań 2006, s. 200.

²⁰ W. Chrostowski, Kościół, s. 515.

²¹ R. Łukaszczyk, R. Miś, H. Zimoń, Dialog z religiami pozachrześcijańskimi, w: EK, t.3, red. R. Łukaszczyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1979, kol. 1278.

²² K. A. Parzych-Blakiewicz, Dialog wewnątrzkościelny, s. 264; A. Dulles, Blask wiary Wizja teologiczna Jana Pawła II, Kraków 2003, s. 263.

²³ J. Baniak, Różnorodność spojrzeń na dialog, s. 9.

²⁴ K. A. Parzych, Dialog jako wymiana darów w perspektywie dialogu międzyreligijnego według myśli Jana Pawła II, w: Filozofia dialogu, t. 4, Różnorodność form dialogu międzyreligijnego, red. J. Baniak, Poznań 2006, s. 179.

²⁵ E. Sakowicz, Dialog międzyreligijny, w: Jan Paweł II Encyklopedia dialogu i ekumenizmu, red. E. Sakowicz, Radom 2006, s. 144.

ziemi w imieniu Boga, jest służbą miłości. Wynika ono z przekonania, iż tylko w ten sposób Kościół może pociągnąć człowieka do Boga – tylko przez dar miłości²⁶. Jan Paweł II odnosi dialog międzyreligijny do życia Trójcy Przenajświętszej, gdzie Bóg objawia się jako Ojciec każdego człowieka, Syn Boży jest pośrednikiem czyniącym więź z Bogiem oraz Duch Święty działający we wszystkich²⁷. W swej najgłębszej warstwie dialog międzyreligijny jest dialogiem zbawienia poprzez fakt dążenia do lepszego odczytywania wiecznego i pierwotnego dialogu Boga z ludzkością²⁸. Papież nieustannie podkreślał, iż dialog nie polega jedynie na wymianie myśli, ale jest przede wszystkim wymianą darów, z których najważniejszym jest osoba jako podmiot i miejsce obecności Boga. Człowiek, który otwiera się w dialogu na drugiego człowieka, jednocześnie otwiera się na obecność Boga działającego i objawiającego się²⁹.

Można powiedzieć, że według Jana Pawła II dialog międzyreligijny, będący swego rodzaju metodą i środkiem poznawania i ubogacania relacji międzyludzkich, jest również drogą do pokoju i szacunku³⁰. Dialog to również środek do rozwiązywania problemów, które w spotkaniu i wymianie myśli zyskują realne proporcje tym samym dając nadzieję na możliwie najlepsze rozwiązanie³¹. Zatem dialog oparty na miłości winien tworzyć relacje, które istnieją między religią i kulturą³².

Jan Paweł II, idąc za nauką Soboru Watykańskiego II, w „Przekroczyć próg nadziei” podkreśla, że dialog jest częścią misji Kościoła, jest nowym imieniem miłości³³. Działalność misyjna Kościoła i zaangażowanie w głoszenie nauki Chrystusa jest obowiązkiem wszystkich chrześcijan i każdej wspólnoty Kościoła³⁴. Poczucie misyjności charakteryzuje pontyfikat Ojca Świętego, który w dialogu międzyreligijnym, jako przejawie działalności misyjnej widzi drogę do pokoju, sprawiedliwości i wzajemnego szacunku³⁵. Papież pisał, że szacunek okazywany wszystkim ludziom oparty na zrozumieniu i mający na celu wzajemną służbę jest nieocenionym dobrem całego świata³⁶.

²⁶ R. Dziura, Dialog misyjny, AK 153(2009), z. 2(603), s. 281; W. Urban, Troska o wspólnotę zakonną, Wrocław 1980, s. 15.

²⁷ Jan Paweł II, Przemówienie na sesji plenarnej Sekretariatu dla Niechrześcijan (03 III 1984), w: Jan Paweł II i dialog międzyreligijny, Kraków 2001, s. 50-51.

²⁸ Jan Paweł II, Przemówienie na sesji plenarnej Papieskiej Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego (13 XI 1992), w: Jan Paweł II i dialog międzyreligijny, s. 52.

²⁹ UUS 28; Jan Paweł II, Spotkanie z przedstawicielami Religii niechrześcijańskich (05 II 1986), w: Jan Paweł II Encyklopedia dialogu i ekumenizmu, red. E. Sakowicz, Radom 2006, s. 542.

³⁰ RMi 55, 57.

³¹ VC 74.

³² Jan Paweł II, Przemówienie na sesji plenarnej Sekretariatu dla Niechrześcijan (03 III 1984), s. 50-51.

³³ DM 2; VC 74.

³⁴ Kongregacja Ewangelizacji Narodów, Instrukcja Kongregacji Ewangelizacji Narodów o współpracy misyjnej *Cooperatio missionalis*, Warszawa 1999, s. 9.

³⁵ M. Krzyzanowska, Rola dialogu, s. 202.

³⁶ Jan Paweł II, W przyjaźni umacniajmy godność człowieka (08 V 1980), w: NP. 1980, t. 3, 1, Poznań – Warszawa 1985, s. 538.

Spis treści

Wstęp – s. 5

I. Struktura dialogu międzyreligijnego według Jana Pawła II – s. 7

1. Pojęcie dialogu międzyreligijnego – s. 8
 - Dialog międzyreligijny w myśli Jana Pawła II – s. 9
 - Znaczenie wiary dla dialogu międzyreligijnego – s. 11
 - Przedmiot, metoda, cel i obecność osób konsekrowanych w dialogu międzyreligijnym – s. 13
2. Znajomość religii – s. 16
 - Zagadnienie znajomości religii w nauczaniu Jana Pawła II – s. 17
 - Wzajemne poznanie jako cel dialogu międzyreligijnego – s. 20
 - Znajomość religii warunkiem dobrego zaangażowania w dzieła dialogu – s. 20
 - Warunek znajomości religii w życiu osób konsekrowanych – s. 22
3. Formy dialogu międzyreligijnego – s. 23
 - Dialog życia – s. 25
 - Dialog dzieł – s. 26
 - Dialog doktrynalny – s. 28
 - Dialog doświadczenia religijnego – s. 29
 - Dialog intermonastyczny – s. 30

II. Dojrzała religijność jako warunek dialogu ewangelizacyjnego – s. 32

1. Chrystocentryzm wiary – s. 33
 - Jezus Chrystus w centrum wiary chrześcijańskiej – s. 37
 - Wiara w życiu osób konsekrowanych według *Vita consecrata* Jana Pawła II – s. 38
2. Ludzka i duchowa dojrzałość – s. 41
 - Znaczenie ludzkiej i duchowej dojrzałości w dialogu międzyreligijnym – s. 43
 - Troska o dojrzałość w życiu osób konsekrowanych – s. 47

III. Formacja osoby konsekrowanej do dialogu międzyreligijnego – s. 50

1. Naśladowanie Chrystusa sensem życia osoby konsekrowanej – s. 52
 - Specyfika naśladowania Jezusa w życiu zakonnym – s. 52
 - Chrystus wzorem postępowania w dialogu międzyreligijnym – s. 54
 - Czystość, ubóstwo i posłuszeństwo Chrystusa szkołą dialogu międzyreligijnego – s. 55
2. Profesja rad ewangelicznych w kształtowaniu człowieczeństwa i w służbie Królestwu Bożemu – s. 58
 - Rady ewangeliczne darem w Kościele i dla Kościoła – s. 59
 - Czystość, ubóstwo i posłuszeństwo w kształtowaniu człowieczeństwa – s. 63
 - Eschatyczny znak rad ewangelicznych – s. 65
3. Rola wspólnoty zakonnej w procesie formacji do dialogu międzyreligijnego – s. 67
 - Życie wspólnotowe istotą życia konsekrowanego – s. 68
 - Udział w misji Kościoła – s. 70
 - Wspólnota miejscem formacji do dialogu międzyreligijnego - wymiar teologiczny i antropologiczny – s. 72
 - Wezwanie osób konsekrowanych do dialogu międzyreligijnego – s. 73

Zakończenie – s. 75

Summary – s. 77

Bibliografia – s. 78

Wykaz skrótów – s. 87